

DENIS FLORIN NĂSUI¹, ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: port popular, pieptar, identitate culturală, simboluri tradiționale, autenticitate.

Pieptarul cu Raiul – haină brodată. Marcă identitară și rol apotropaic

Rezumat

Articolul se concentrează asupra portului popular din subzona Iza-Vișeu, una dintre regiunile mai puțin explorate ale Maramureșului istoric. Sunt evidențiate trăsăturile distinctive ale costumului tradițional – de la materialele folosite și cromatica specifică, până la tehnicile locale de ornamentare – care diferențiază clar această zonă de alte arii etnografice din Maramureș. Portul popular este prezentat nu doar ca o formă de îmbrăcăminte, ci ca un simbol profund al identității, al mândriei locale și al continuității culturale. O piesă centrală în această tradiție este pieptarul cu „Raiu”, recunoscut pentru bogăția decorativă și pentru valențele sale identitare și apotropaice. În paralel cu prezentarea detaliilor tradiționale, sunt analizate și influențele moderne, precum și pericolul pierderii autenticității. Textul propune soluții concrete pentru păstrarea și valorificarea acestui patrimoniu: educația, organizarea de evenimente culturale și implicarea activă a comunității.

¹ Absolvent al Facultății de Studii Culturale - Etnologie, din cadrul Universității Tehnice Cluj - Napoca, Centrul Universitar Nord, Baia Mare; Vișeu de Jos.

Keywords: folk costume, vest, cultural identity, traditional symbols, authenticity.

Pieptarul cu Raiul – The Embroidered Vest as Identity Marker and Apotropaic Function.

Summary

The article explores the folk costume of the Iza-Vișeu sub-area, one of the least studied regions of historical Maramureș. It highlights the unique characteristics of traditional folk attire, such as the materials used, specific colors, and local ornamentation techniques that set this area apart from other ethnographic regions in Maramureș. The folk costume is presented not merely as clothing but as a significant symbol of identity, local pride, and cultural continuity. A key element of this tradition is the pieptarul cu "rai" (embroidered sheepskin vest). This vest is notable for its rich decorative features and its dual role in expressing identity and providing protection. The article also examines traditional details alongside modern influences and the potential loss of authenticity in these costumes. To preserve and promote this cultural heritage, the text suggests several concrete solutions, including education, organizing cultural events, and encouraging active community involvement.

Pieptarul cu Raiu' – Haină „brodată”, cu funcție identitară și apotropaică

Pieptarul cu Raiu' nu este doar o simplă piesă de port popular cu rol utilitar și estetic, el are ceva mai special de atât, se încadrează în categoria hainelor așa-numite „scrise”. Este un pieptar bărbătesc unic și purtat doar în subzona Iza-Vișeu. Tehnica de realizare a lui implică multă muncă. Pieile sunt preluate de meșter în urma sacrificării oilor și prelucrate, argășite, tăbăcite, apoi vopsite în diferite culori, urmând să apară așa-numita cărmăjie. Aceasta, la fel, se prelucreează și se obține o cărmăjie în diferite forme. Aceasta se aplică pe suprafața pieptarului alături de motivele florale cusute pe piele, care la rândul lor sunt aplicate pe suprafața pieptarului. Aceasta ar fi forma unui pieptar cu Raiu', de obicei are culori închise, cărămiziu, vișiniu, roșiatic închis, depinzând de culoarea cu care se vopsește pielea și de sat. Denumirea de „pieptar cu Raiu'” este întâlnită doar în câteva localități de pe Valea Vișeuului precum: Vișeu de Jos, Vișeu de Mijloc și Vișeu de Sus. Pe Valea Izei, doar la Săliștea de Sus, întâlnim această denumire. În restul localităților se poartă la fel, dar motivele florale diferă, precum și dispunerea câmpurilor ornamentale și culoarea de pe cojoace. Și în afara acestor localități poartă denumirea de cojoc de „ptiele”, pieptar de „cărmăjie”.

După explicațiile mai tehnice, o să trecem la povestea acestei haine scrise. Ioan Sorin Apan spunea des în aparițiile sale televizate că de aproximativ 50 de ani încoace se realizează într-un ritm alert doar kitsch-uri care nu au nicio valoare și nu se mai găsesc acele haine scrise, care au o simbolică aparte și transmit o poveste a generațiilor. Totuși, menționează că în Maramureșul istoric există o haină „scrisă” numită „pieptar cu Raiu'” și mai spune că, în unele cazuri, când „cerurile erau deschise și duhurile rele circulau”, trebuia să te aperi cumva, iar costumul, implicit cojocul, avea acest rol apotropaic. Nu degeaba țăranul se îngropa cu costumul lui țărănesc. În urma cercetărilor realizate, am constatat faptul că în Vișeu de Jos, Vișeu de Mijloc, unii țărani se îngropau cu acest pieptar cu Raiu' și, cu toate că nu erau îmbrăcați în tot costumul, pieptarul nu lipsea, era indispensabil. Putem spune că este perceput ca o „armură spirituală”.

Astfel, o să și demonstrăm acest fapt. Pe spatele pieptarului cu Raiu sunt cusute mai multe flori, ruje, cum le numesc meșterii, dispuse orizontal. Sunt două câmpuri, unite prin zigzaguri. Primul câmp însumează 6 ruje, iar celălalt tot 6. Aceste câmpuri se unesc prin acele zigzaguri și formează un câmp ornamental cu 12 flori, ruje de culoare vișiniu închis.

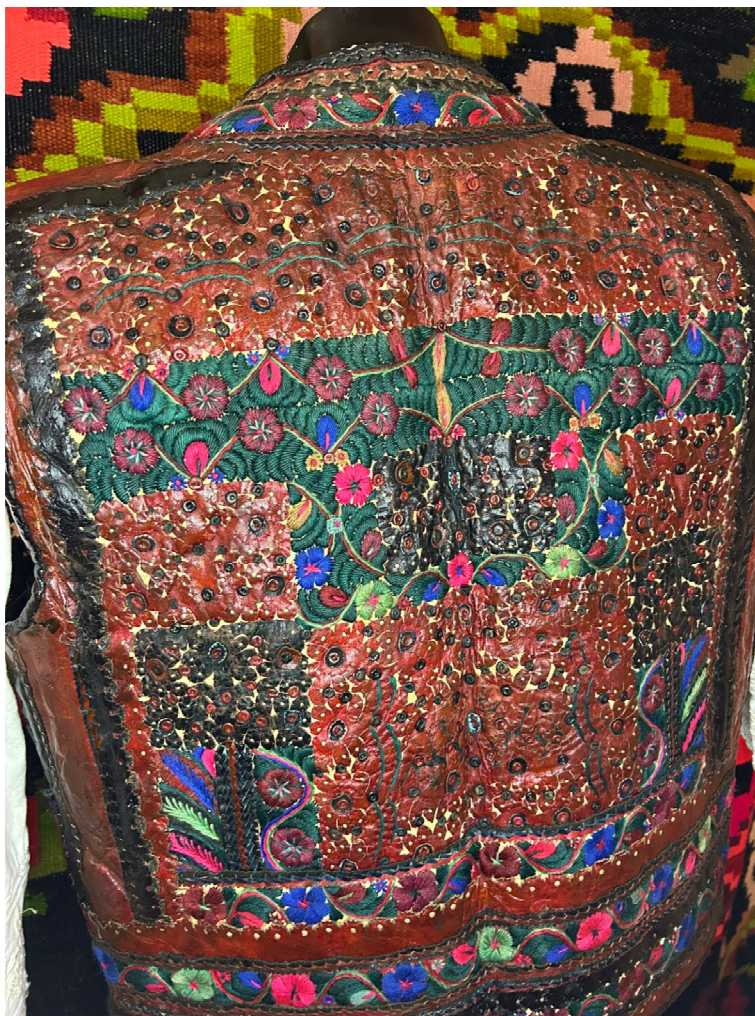
La nivel simbolic, cifra doisprezece are valențe profunde în multiple tradiții culturale și religioase. Ea rezultă din combinarea simbolică a celor patru puncte cardinale cu cele trei niveluri fundamentale ale lumii, așa cum sunt ele concepute în gândirea arhaică: tărâmul subteran, lumea de mijloc (cea terestră) și spațiul ceresc. Astfel, cifra 12 devine reprezentativă pentru totalitatea ordinii cosmice, ilustrând echilibrul dintre dimensiunile spațiale și cele temporale, dar și ideea de ciclicitate universală.

În astrologie, 12 este numărul semnelor zodiacale, marcând un ciclu complet al timpului astral. În simbolică creștină, el reflectă caracterul complet al realității spirituale, așa

cum reiese din prezența celor 12 luni ale anului sau a celor 12 apostoli ai lui Iisus. Această funcție de totalizare apare și în Vechiul Testament, unde sunt menționate cele 12 triburi ale lui Israel, iar pe tiara Marelui Preot erau montate 12 pietre prețioase, fiecare reprezentând un trib.

De asemenea, în mitologia occidentală medievală, numărul 12 apare în structura legendară a Cavalerilor Mesei Rotunde, care erau în număr de doisprezece, subliniind coeziunea și egalitatea. În calendarele roman și iulian, anul este împărțit în 12 luni, ceea ce întărește funcția ciclică a acestui număr. În textul Apocalipsei, simbolismul continuă: sunt pomeniți 12 îngeri și 12 roade ale pomului vieții, confirmând astfel încă o dată semnificația de totalitate spirituală.

Spatele pieptarului cu Raiu;
foto: Denis Florin NĂSUI

Dacă analizăm cifrele care compun numărul doisprezece — 1 și 2 — observăm o posibilă interpretare simbolică: 1 reprezintă unitatea, începutul, în timp ce 2 indică dualitatea sau polaritatea. Împreună, ele pot sugera armonizarea contrariilor, integrarea diversității și dobândirea înțelepciunii.

În tradițiile extrem-orientale, cifra 12 simbolizează încheierea unui ciclu complet al

existenței individuale, precum și al manifestării cosmice. Din acest motiv, a fost considerat un număr sacru de numeroase culturi antice — de la chinezi și hinduși, până la evrei și popoarele europene medievale.

Totodată, adăugarea unității la 12 generează cifra 13, un număr adesea perceput ca aducător de ghinion în tradiția occidentală, datorită ruperii ordinii perfecte simbolizate de 12.²

În vechime, anumite civilizații, precum cea babiloniană, utilizau numărul 12 ca element fundamental în sistemele lor de calcul aritmetic. Alegerea acestuia era justificată prin faptul că se divide ușor la 2, 3, 4 și 6, fapt ce îi conferea o utilitate sporită și o valoare simbolică aparte.

Tradiția indo-europeană include un ciclu de douăsprezece zile plasate simetric în jurul începutului de an, care putea coincide fie cu solstițiul, fie cu echinocțiul. Calendarul popular românesc a păstrat această structură, repartizând șase zile înainte și șase zile după Anul Nou.³

Pieptar cu Raiu de pe Valea Izei;
foto: Denis Florin NĂSUI

² <https://vignette.wikia.nocookie.net/nccmn/images/5/5f/Dictionar-de-Simboluri-si-Arhetipuri-Culturale.pdf/revision/latest?cb=20150813050920&path-prefix=ro>, p. 24, accesat 24.04.2025.

³ Dicționar de Simboluri și Credințe Tradiționale Românești, pp. 219-220, accesat 24.04.2025.

Imediat sub acest prim registru decorativ explicat mai sus se află un al doilea câmp, de formă dreptunghiulară, de dimensiuni mai mici, care domină partea centrală a spatelui pieptarului. Acest câmp este decorat în întregime cu bucăți de piele colorată, cunoscute sub denumirea de „cărmăjie”. Cărmăjia este aplicată cu grijă, formând un fond ornamental dens și geometric, menit să confere hainei un aspect deosebit de bogat și sofisticat.

La extremitățile laterale ale acestui câmp dreptunghiular apar din nou motive florale, tot ruje, cusute manual, care încadrează zona decorativă centrală. Aceste flori formează, la rândul lor, un dreptunghi mai mic, un câmp ornamental secundar, în prelungirea celui superior. Rolul acestui câmp decorativ este acela de a asigura continuitatea vizuală a întregii compoziții, dar și de a accentua simetria și coerența decorului. Aceste flori sunt în număr de 7, iar cifra 7 la nivel simbolic spune multe despre această piesă de port popular. Numărul șapte ocupă un loc privilegiat în cadrul simbolicii numerice și al aritmeticii mistice, fiind asociat cu o profundă semnificație ezoterică. În diverse tradiții, el este considerat expresia plenitudinii universale, rezultatul unei sinteze simbolice între cer (3) și pământ (4), ceea ce dă naștere ideii de cosmos (7). Astfel, șapte devine un simbol al perfecțiunii, al cunoașterii absolute și al stării de fericire desăvârșite. Venerarea acestui număr poate fi urmărită încă din epoca civilizației asiro-babiloniene, unde preoții se închinau unui panteon format din șapte divinități, fiecare asociată cu unul dintre cei șapte aștri principali vizibili cu ochiul liber: Soarele, Luna, Marte, Mercur, Venus, Jupiter și Saturn. În Vechiul Testament, cifra șapte apare frecvent: lumea este creată în șapte zile, săptămâna are tot atâtea zile, iar Apocalipsa menționează șapte sigilii, șapte trâmbițe, șapte îngeri și alte elemente similare. În cadrul tradiției creștine, acest număr este de o importanță fundamentală, regăsindu-se, de exemplu, în imaginea celor șapte biserici sau ale celor șapte duhuri. Originea symbolismului său profund este legată, potrivit unor cercetători, de tradițiile șamanice din Asia Centrală și de Nord.

Școala pitagoreică acorda, de asemenea, o valoare aparte numărului șapte. Pitagora îl considera un element central al ordinii universale, un fel de ghid al cosmosului, asociindu-l cu divinitatea. De asemenea, se sublinia legătura acestui număr cu fazele lunii, întrucât suma numerelor de la 1 la 7 este 28 — durata unui ciclu lunar complet.

Descoperirile recente din psihologie și neuroștiință par să confirme intuițiile vechilor tradiții, sugerând că șapte are o relevanță aparte pentru percepția umană. Spre exemplu, urechea distinge șapte note muzicale fundamentale, ochiul percepe șapte culori în spectrul vizibil, iar structura medie a unei propoziții conține în jur de șapte cuvinte.

Unii cercetători biblici au observat, în sprijinul importanței simbolice a acestui număr, că primul verset al Bibliei, în originalul ebraic („La început Dumnezeu a făcut cerurile și pământul”), este compus din exact șapte cuvinte.

Această „septomanie” este reflectată și în expresiile limbii române, unde apar numeroase locuțiuni populare ce includ cifra șapte: „a avea (sau a nu avea) cei șapte ani de acasă”, „a mânca cât șapte”, „a umbla pe șapte cărări”, „a fi în al șaptelea cer” etc.⁴

⁴ <https://vignette.wikia.nocookie.net/nccmn/images/5/5f/Dictionar-de-Simboluri-si-Arhetipuri-Culturale.pdf/revision/latest?cb=20150813050920&path-prefix=ro>, pp. 179-180, accesat 24.04.2025.

Împărțirea lumii în șapte continente constituie o convenție geografică fundamentală care reflectă, la scară globală, diversitatea și unitatea biosferei. Acest număr apare și în clasificările culturale, cum este cazul celor șapte minuni arhitecturale și ingineresti considerate expresii ale geniului uman din Antichitate.

Dincolo de natură și geografie, cifra 7 este adânc înrădăcinată în credințe, tradiții religioase și filosofii spirituale. De-a lungul istoriei, ea a fost investită cu puteri simbolice speciale, reflectând ideea de echilibru între corp și spirit.

În multe religii, șapte este considerat un simbol al perfecțiunii divine și al împlinirii planului cosmic. Sfântul Augustin, de exemplu, interpreta această cifră ca o măsură a timpului istoric și a duratei existenței umane. Pentru el, faptul că Dumnezeu se odihnește în a șaptea zi subliniază o separare simbolică de Creație și oferă un model pentru om, care este chemat să consacre acea zi recunoștinței și rugăciunii. În Vechiul Testament, cifra șapte apare constant în contexte simbolice și rituale. Creația lumii se finalizează în șase zile, iar cea de-a șaptea este consacrată odihnei divine, ceea ce conferă acestei zile un caracter sacru, asociat cu pacea, liniștea și sfințenia. Alte exemple relevante includ cei șapte preoți care înconjoară orașul Ierihon timp de șapte zile, sfeșnicul cu șapte brațe din Templul din Ierusalim, sau episoadele din viața profetului Elisei, cum ar fi vindecarea lui Naaman Sirianul după ce se scaldă de șapte ori în râul Iordan.

Noul Testament păstrează și amplifică simbolică acestui număr. Iisus Hristos utilizează cifra 7 în diverse momente semnificative: învățăturile sale se structurează adesea în funcție de această cifră, iar Biserica creștină a stabilit șapte sacramente fundamentale. În Apocalipsă, șapte apare ca simbol al purificării și al împlinirii destinului uman — șapte biserici, șapte duhuri, șapte peceti. Totodată, tradiția creștină vorbește despre șapte păcate capitale, dar și despre șapte virtuți care le contrabalansează, reflectând o viziune duală asupra condiției morale a omului. În ritualurile religioase, cum ar fi Taina Sfântului Maslu, se citesc șapte pericope evanghelice, fiecare cu rol tămăduitor, consolidând credința în puterea sacră a acestei cifre.

În urma cercetărilor de teren desfășurate în localitatea Vișeu de Jos, am identificat un performer — soția unuia dintre meșterii populari cunoscuți pentru realizarea pieptarelor cu „Raiu”, meșterul făcând parte din familia Bojucenilor. Aceasta a declarat că: „Nu mi-a spus, da știu de când o trăit socru, fie iertat, că el o învățat pe tăți coptiii, el o fost meșterul pieptarelor și apoi așa le-o zâs teptare cu Raiu’, Raiu fiind aiestea de jos, îi ca o poartă”⁵.

Ne mai spune că pe un pieptar se lucra destul de mult timp până era gata. „Lucra bugat la un teptar cu Raiu, o lună, două făcea toate carmajiile, făcea din mâna lor, din ptielea cu lâna și când o fo surita pa vremuri o avut vopsele, farburi, și ei le luau și le preparau și dupa le dadeau cu șerlac, șerlacu era ca niște foi de ceapă și era dizolvat și se dadea cu el, și să dădea să aibă un fel de luciu, și la fel să făceau și pă alte sate”.⁶

În urma informațiilor obținute o să facem o analiză atentă a Raiului. Raiul, Paradisul

⁵ Informator Maria Năsui Bojuc, 81 de ani.

⁶ Informator Maria Năsui Bojuc, 81 de ani.

este un simbol și un arhetip cultural. Astfel, reprezentările Raiului și Paradisului apar în diverse tradiții religioase și culturale, având la bază simboluri și imagini comune, dar adaptate în funcție de context. În creștinism, Paradisul este considerat locul vieții ideale, unde au trăit Adam și Eva, dar și destinația finală a celor drepecți după moarte, în opoziție cu Infernul. Etimologic, cuvântul „paradis” vine din greacă și înseamnă „grădină împrejmuită”, în timp ce „rai” provine din limba slavă și sanscrită, având sensuri precum „bogăție”, „fericire” sau „cer”.

Există trei mari tipuri de reprezentări ale Paradisului: ca grădină, ca oraș ideal și ca locuință în ceruri. Imaginea grădinii edenice este preponderentă, reflectând o natură primordială, sacră, neatinsă de civilizație, unde domnește armonia universală. Această viziune este răspândită și în folclorul românesc și în tradițiile noastre, în colinde și credințe populare, care situează Raiul fie pe un munte înalt, fie în cer, la capătul unui drum greu, plin de obstacole spirituale, cum ar fi „vămile văzduhului”.

Pe lângă aceste reprezentări mitico-religioase, Raiul este descris și ca o grădină miraculoasă, plină de pomi roditori, izvoare limpezi, miere și cântări de păsări. Un loc unde este doar bine. Este un spațiu al desfătării și ospățului nesfârșit, păzit de sfinți și arhangheli. Accesul în Rai presupune o viață curată, dar și îndeplinirea unor rituri funerare care pregătesc sufletul pentru trecerea în lumea de dincolo. Se mai crede că în zilele mari de sărbătoare, precum Paștele sau Boboteaza, porțile Raiului sunt deschise, permițând sufletelor să intre mai ușor. De aceea țărani poartă costumul țărănesc în astfel de situații, mai ales în sărbători unde pieptarul cu Raiu’ este nelipsit.⁷

Avem și poarta, un simbol important care spune multe despre dârzenia maramureșenilor și modul lor de viață. Și ne putem referi concret la Poarta Raiului. În accepțiune biblică, Sfântul Apostol Petru este adesea reprezentat ținând în mâini un set de chei, simbol cu o profundă încărcătură teologică. Acestea sunt cunoscute sub denumirea de „Cheile Împărăției Cerurilor” și au fost promise de Mântuitorul Iisus Hristos lui Petru, ca urmare a mărturisirii Sale pline de credință privind dumnezeirea lui Hristos. Acest moment revelator este relatat în Evanghelia după Matei, unde, în dialogul purtat în Cezareea lui Filip, Iisus îi întreabă pe ucenicii Săi cine cred oamenii că este El. Răspunsurile variază, însă Petru afirmă cu convingere: „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu”. (Matei 16, 16)

Iisus îi încredințează simbolic cheile Împărăției Cerurilor, gest care semnifică autoritatea spirituală conferită lui Petru de a deschide sau a închide accesul la Împărăția lui Dumnezeu. În acest sens, cheile devin un simbol al puterii de „a lega și a dezlega” păcatele, dar și al responsabilității pastorale de a călăuzi sufletele spre mântuire.

Prin urmare, în iconografie, Petru este ilustrat adesea în apropierea porților Raiului, ținând cheile care reflectă nu doar autoritatea conferită de Hristos, ci și rolul Său esențial în constituirea Bisericii. Imaginea este expresia vizuală a unei realități spirituale: că prin credință, mărturisire și comuniune cu Hristos, poarta către Împărăția Cerurilor poate

⁷

Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri*, Editura Vox, 2007, pp. 301-303.

fi deschisă.⁸

Din alt punct de vedere, în diverse tradiții religioase și culturale, poarta sau portalul nu desemnează doar un punct fizic de acces, ci capătă o valoare simbolică profundă, reprezentând trecerea către o realitate ascunsă sau sacră. Termeni precum „Înaltă Poartă” desemnau autoritatea politică supremă, în timp ce expresii ca „Porțile Cerului” sau „Poarta Fecioarei” trimit la ideea de acces spre transcendență și divinitate.

Trecerea printr-o poartă este adesea echivalată cu inițierea într-un spațiu spiritual sau transformator, asemenea unui pod care sugerează o schimbare de stare sau de nivel existențial. În arhitectura sacră, ușile care conduc spre locuri sfinte – precum „Sfânta Sfințelor” – indică un spațiu rezervat doar celor consacrați, accentuând ideea de separare între profan și sacru.

În multe culturi, actul de a trece printr-o poartă este parte integrantă a ritualurilor de trecere, iar deschiderea unei „porți sacre” marca adesea momentele liturgice esențiale. Templul lui Solomon, cu stâlpii săi din bronz, sau cultul zeului Ianus din Roma antică, reflectă dimensiunea spirituală a acestor structuri ca simboluri ale începutului, ale pătrunderii și ale revelației.⁹

Din punctul de vedere al culturii tradiționale, poarta românească reprezintă un element esențial al gospodăriei, cu valențe simbolice profunde. Ea nu este doar un obiect funcțional, ci și un semn distinctiv al apartenenței la comunitatea sătească, reflectând statutul social al familiei. Poarta poate fi percepută ca o metaforă a deschiderii și ospitalității, asemenea unor brațe care se deschid pentru a primi musafirii sau ca o graniță între spațiul profan și cel sacru al vieții de familie. Este o delimitare între macro și microcosmos. Această funcție simbolică a porții a fost recunoscută și valorificată artistic de Constantin Brâncuși, care a integrat-o în ansamblul său monumental de la Târgu Jiu.

În diverse regiuni ale țării, poarta joacă un rol important în cadrul ritualurilor și obiceiurilor tradiționale. În zone precum Munții Apuseni și Sălaj, cu prilejul nunțurilor, frații miresei sau vorniceii așază lângă poartă o rudă (numită ciuhă), în vârful căreia este pusă o oală cu cenușă. Stâlpii porții sunt împodobiți cu funii din paie și lanțuri de car. Astfel de acte simbolizează dificultatea accesului și protejarea miresei, idee reflectată și în literatura folclorică, care descrie porți închise cu lanțuri sau funii înfășurate în fân și paie.

În Maramureș, în Ajunul Anului Nou, poarta devine obiectul unor practici simbolice legate de norocul fetelor nemăritate. Porțile caselor unde locuiesc fete bătrâne sunt scoase și ascunse, în speranța deschiderii drumului pentru pețitori. În noaptea de Anul Nou, oamenii își lasă porțile deschise și luminile aprinse, semn al ospitalității față de colindători. Tot fetele, după colindat, obișnuiesc să deschidă toate porțile din sat, într-un gest ritual menit să faciliteze venirea pețitorilor în noul an. În Maramureș poarta se deschide când se naște un copil ca să-l primească și când moare un om ca să plece.

De asemenea, în context funerar, poarta capătă o dimensiune protectoare. În Suceava, în timpul trecerii unui cortegiu funerar, porțile gospodăriilor de pe traseu sunt închise pentru

⁸ <https://doxologia.ro/cheile-imparatiei-cerurilor>, accesat 24.04.2025.

⁹ <https://www.diane.ro/2023/05/poarta-simbol-si-semnificatie.html>, accesat 03.05.2025.

a împiedica răspândirea morții. Astfel, poarta devine parte a unei serii simbolice complexe: poartă – steag funerar – trei țărui, fiecare element având o funcție de delimitare, protecție sau deschidere în plan spiritual.¹⁰

Pe spatele pieptarului cu Raiu', în zona de jos, la bază, pot fi identificate două simboluri care pot fi încadrate în categoria Pomului Vieții. Acest simbol inițial a fost perceput ca o manifestare vegetală a unei Realități Supreme, Pomul Vieții a avut un rol simbolic profund în imaginarul colectiv fiind un arhetip cultural. Odată cu trecerea timpului și cu pierderea treptată a semnificațiilor sale sacre, acest simbol a fost conservat mai ales pentru valoarea sa decorativă. Încărcătura sa mitico-religioasă s-a diluat, însă a fost păstrată în expresiile vizuale ale artei populare datorită calităților sale estetice și compoziționale. Acum au devenit niște simple forme și ornamente în arta populară.

Pomul Vieții este una dintre cele mai vechi construcții mitologice ale omenirii, reprezentând aspirația către tinerețe eternă și viață fără sfârșit. Imaginea sa plastică apare sub forme variate în arta populară din întreaga Europă, dar și în numeroase culturi asiatice. În mituri și legende, acesta este deseori descris ca un arbore magic, cu fructe sau sevă cu puteri de regenerare, păzit de creaturi înfricoșătoare, adesea așezate în vârfurile ramurilor sau la rădăcini. Adânc înrădăcinată în culturi străvechi, venerarea copacilor – dendrolatria – a fost atât de răspândită încât motivele asociate cu Pomul Vieții au fost asimilate nu doar în simbolismul creștin și islamic, ci și în tradițiile mozaice și armenesti, inclusiv pe teritoriul actual al României.

În prezent, influențele acestui mit sunt cel mai vizibile în arta populară, unde abundă reprezentări ale arborelui sacru. Această persistență evidențiază vechimea și relevanța mitului, având în vedere că simboluri religioase mai recente, precum crucea creștină, sunt mai rar întâlnite în iconografia tradițională românească și apar cu o frecvență semnificativ mai mică decât arborii stilizați proveniți din culturi precreștine. În reprezentările artistice, acest arbore este flancat de păsări, animale sau figuri umane, indicând caracterul său sacru. Originile acestui simbol sunt atribuite de regulă culturilor persană și indiană. Arborele este zeificat și asociat cu Paradisul, având legături cu arborele ambroziac și cu ritualurile vedice.

În contrast, Pomul Vieții din cultura asiriană era întruchipat prin curmalul ai cărui ciorchini, dezvoltăți simetric, au fost transformați în motive decorative răspândite în tot Orientul. De altfel, unele obiecte artistice combină tipare vizuale din ambele tradiții – elenistică și iraniană.

Pe teritoriul României, din timpuri străvechi, se regăsesc trei direcții majore ale reprezentării Pomului Vieții: modelul autohton traco-dacic, cel elenistic și cel iranian. Sub influența stilului geometric simplificat, specific unei societăți agrare și pastorale, simbolul Pomului Vieții a fost reinterpretat în forme adaptate vieții rurale. Astfel, imaginea tradițională a kantharos-ului grec – un vas cu toarte, utilizat în ceremoniile antice – a fost transpusă în contextul popular sub forma unei glastre cu flori. Aceasta preia, de regulă, forma unui recipient cilindric sau tronconic, asemănător unui ghiveci de lut ori unei căni

¹⁰ <https://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Dictionar-de-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti-l-o.html>, pp. 539-540.

cu toartă. În unele cazuri, apare sub forma unui vas cu picior sau potir, păstrând toartele, semn că sursa imaginii este arta cultă, iar nu tradiția autohtonă.

Un prim proces de modificare este substituirea vrejului de viță de vie cu o altă plantă – fie locală, fie stilizată conform modei orientale, ce transformă plantele autohtone sau exotice în elemente decorative. Un al doilea proces, mai semnificativ, este dispariția treptată a păsărilor din compozițiile artistice. În reprezentările tradiționale, pasărea apare, în unele cazuri, nu ca parte integrantă a imaginii, ci ca un motiv separat, de sine stătător, plasat pe același obiect.

Pe lângă aceste variante arhitecturale și decorative, motivul Pomului Vieții apare și pe obiecte textile sau ceramice, cum ar fi lăzile de zestre, fețele de pernă, gulerele cămășilor, cămășile femeiești, scoarțele. Florile cel mai frecvent reprezentate sunt garoafele și lalelele, fiind preferate pentru conturul lor decorativ pronunțat. În cazul nostru avem ruja reprezentată pe cojoc.¹¹

Înainte ca pieptarul cu Raiu' să intre în uz, acum un secol țăranii, din subzona Iza-Vișeu obișnuiau să poarte un pieptar mai simplu, nu era bogat ornamentat, avea doar câteva flori, realizate în „stic” în față, dar cu spații mari albe, fiind realizat din blană de oaie. Putem spune ca este „strămoșul” pieptarului cu Raiu'. Și acesta este realizat cu măiestrie în felul lui. Tot o haină scrisă, purtată mai mult la munca câmpului, dar și în zilele de sărbătoare. Pe acest pieptar avem simbolul funiei răsucite, arhiprezent în arhitectura tradițională din Maramureșul Istoric. Funia răsucită poate fi interpretată ca un simbol al aspirațiilor profunde ale ființei umane, reflectând nevoia perpetuă de cunoaștere și dorința de autodepășire. Ea exprimă tendința omului de a evolua, de a se înălța spiritual, fiind asociată metaforic cu o scară ce oferă acces către niveluri superioare ale conștiinței universale. Această funie pare să nu aibă sfârșit, sugerând o ascensiune continuă către înălțimile transcendente fiind și corelat cu simbolul yin și yang.

Totodată, funia răsucită evocă ideea de forță și poate fi pusă în legătură cu imaginea spiralată, care simbolizează destinul uman și parcursul sinuos al existenței – o alternanță între urcușuri și coborâșuri, între momente de avânt și de recul. Asemenea rombului, funia întruchipează o armonie a contrariilor: viață și moarte, dimensiunea individuală și cea cosmică, materialul și spiritualul, josul și înălțimea.

Este esențială delimitarea clară între funia răsucită și cea împletită. Pe plan simbolic, prima indică mișcare – fie ascendentă, fie descendentă – în timp ce a doua, ilustrată prin mitul lui Ocnos, semnifică stagnarea, regresul sau imposibilitatea de a duce un ideal la bun sfârșit. Legenda lui Ocnos, condamnat să împletească o funie care este devorată continuu de un asin, sugerează o muncă zadarnică, fără finalitate: „Ocnos, împletitorul de funii, era un personaj simbolic, pe care oamenii și-l imaginau, în Infern, împletind o funie, în timp ce o măgăriță aștepta să o mănânce.”¹²

¹¹ <https://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Dictionar-de-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti-l-o.html>, pp. 543-544.

¹² [https://bslr.ubm.ro/files/2019/36.Rachisan_Delia_Anamaria_\(437-449\)_BSLR_2019.pdf](https://bslr.ubm.ro/files/2019/36.Rachisan_Delia_Anamaria_(437-449)_BSLR_2019.pdf), pp. 440-441.

În diferite tradiții culturale, funia deține o semnificație sacră și protectoare. În arta mayașă și mexicană, frânghiile suspendate între cer și pământ sunt reprezentări ale seminței divine care coboară din înaltul cerului pentru a fecunda solul. În Japonia, frânghiile rituale sunt utilizate în templele șintoiste, la inaugurarea construcțiilor, pe ringurile de sumo și la intrarea locuințelor în Ajunul Anului Nou, având rol apotropaic.¹³

Așadar, multe ar fi de spus despre pieptarul cu Raiu' pentru ca el nu este un simplu obiect vestimentar, este un simbol, o haină „scrisă” care astăzi din păcate este pe cale de dispariție, iar de câțiva ani încoace nu mai sunt meșteri specializați care să realizeze aceste capodopere și nu mai are nici cine să le poarte.

Pieptar bătrânesc, strămoșul
pieptarului cu Raiu;
foto: Denis Florin NĂSUI

¹³ [https://bslr.ubm.ro/files/2019/36.Rachisan_Delia_Anamaria_\(437-449\)_BSLR_2019.pdf](https://bslr.ubm.ro/files/2019/36.Rachisan_Delia_Anamaria_(437-449)_BSLR_2019.pdf), pp. 440-441, accesat 05.06.2025

Bibliografie

Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri*, Editura Vox, 2007.

Surse Web

<https://vignette.wikia.nocookie.net/nccmn/images/5/5f/Dictionar-de-Simboluri-si-Arhetipuri-Culturale.pdf/revision/latest?cb=20150813050920&path-prefix=ro>, p. 24, accesat 24.04.2025.

Dicționar de Simboluri și Credințe Tradiționale Românești, pp. 219-220, accesat 24.04.2025.

<https://vignette.wikia.nocookie.net/nccmn/images/5/5f/Dictionar-de-Simboluri-si-Arhetipuri-Culturale.pdf/revision/latest?cb=20150813050920&path-prefix=ro>, pp. 179-180, accesat 24.04.2025.

<https://doxologia.ro/cheile-imparatiei-cerurilor>, accesat 24.04.2025.

<https://www.diane.ro/2023/05/poarta-simbol-si-semnificatie.html>, accesat 03.05.2025.

<https://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Dictionar-de-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti-l-o.html>, pp. 543-544.

[https://bslr.ubm.ro/files/2019/36.Rachisan_Delia_Anamaria_\(437-449\)_BSLR_2019.pdf](https://bslr.ubm.ro/files/2019/36.Rachisan_Delia_Anamaria_(437-449)_BSLR_2019.pdf), pp. 440-441, accesat 05.06.2025

Informatori

Informator Maria Năsui Bojuc, 81 de ani.

Tineri din Vișeu de Jos, anii '70; foto: Colecția Viorica GRAD